Turkish Studies

Language and Literature

Volume 14 Issue 4, 2019, p. 1827-1852

DOI: 10.29228/TurkishStudies.39951

ISSN: 2667-5641

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info / Makale Bilgisi

✍️ *Received/Geliş:* 29.11.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 20.12.2019

📅 *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (11.12.2019)-Referee 2 (09.12.2019)

This article was checked by intihal.net.

GUNNAR JARRING KOLEKSİYONU'NDAN ÇAĞATAYCA BİR HİKÂYE: İŞÂN VE ŞAKİRDİ (TRANSKRİPSİYONLU METİN - DİL BİLGİSİ İNCELEMESİ - SÖZLÜK DİZİN)

*Sadi GEDİK**

ÖZ

Türk dilinin tarihî gelişimi içerisinde Çağatay Türkçesi önemli ve uzun bir süreyi içine alır. 15. yüzyılda başlayıp 20. yüzyılda yerini Özbek Türkçesine ve Yeni Uygur Türkçesine bırakan Çağatay Türkçesi, 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında dillik gelişmelerle beraber sosyo-politik etkilerle tarihteki yerini alır. Bu geçiş sürecinde çeşitli ağız özellikleri dile girmeye başlar. Bu dönemde özellikle Doğu Türkistan'da yazılmış geçiş dönemine ait pek çok yazılı metin çalışılmayı beklemektedir. Çağatay Türkçesi metinlerinin derlenmesi ve işlenmesi konusunda önemli bir isim Gunnar Jarring'dir.

İsveçli diplomat Türkolog Gunnar Jarring (ö. 2002) uzun bir süre Doğu Türkistan'da araştırma ve derlemeler yapmak üzere bulunmuştur. Onun bırakmış olduğu Doğu Türkistan'dan derlediği metinler, son yıllarda bu boşluğu doldurmak üzere çok önemli bir fırsat oluşturmaktadır. Bu metinlere dijital ortamda ulaşılabilir olması bu dönemin dil özelliklerinin ortaya çıkarılmasında uzmanların dikkatini bu koleksiyona yöneltmiştir. Bu Koleksiyon'daki bazı metinler yayımlanmıştır. İşte bu çalışmada da Jarring Koleksiyonu'ndan elde edilmiş dört sayfalık bir hikâye konu edilecektir. Hikâye muhtemelen 19. yüzyılda yazılmış bir kitaptan alınmıştır. Bu hikâyenin orijinali <http://uyghur.ittc.ku.edu/manuscripts/index.xhtml> sitesinden Prov.460'dan elde edilmiştir. Çalışmada hikâyenin transkripsiyonlu metni, dil bilgisi incelemesi, sözlük ve dizini ile dikkat çeken dil özellikleri tespit edilecektir. Özellikle önceki dönemlerde ve kaynaklarda görmediğimiz *-edurğan* sıfat-fiil ekine ve *-ğan éken* yapısındaki

Dr. Öğr. Üyesi, KSÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: sadigedik@mynet.com

öğrenilen geçmiş zamanın rivayeti ile önceki dönemlerde çoğunlukla *gizlemek* anlamında kullanılan ve seyrek olarak *icra etmek*, *gerçekleştirmek* anlamında kullanılan *yap-* (*yaf-*) fiilinin Oğuz Türkçesinde olduğu gibi *gerçekleştirmek*, *icra etmek*, *imal etmek* anlamlarında kullanılmasına dikkat çekilecektir. Böylece Geç Dönem Çağataycanın dil özelliklerinin ortaya çıkarılmasına katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çağatay Türkçesi, Yeni Uygur Türkçesi, İshan, Şakird, Gunnar Jarring, Geç Dönem Çağatayca

**A CHAGATAIAN STORY FROM GUNNAR JARRING
COLLECTION: ISHAN ANDHIS SHAKIRD STORY
(TRANSCRIBED TEXT-GRAMMAR REVIEW-DICTIONARY
INDEX)**

ABSTRACT

In the historical development of the Turkish language, Chagatai Turkish takes an important and long time. Beginning in the 15th century and leaving its place to Uzbek Turkish and New Uygur Turkish in the 20th century, Chagatai Turkish takes its place in the history with socio-political influences along with linguistic developments in the 19th and early 20th centuries. In this transition period, various oral features begin to enter the language. In this period, many written text from the transition period, especially written in East Turkestan, are waiting to be studied. Gunnar Jarring is an important name in the collection and processing of Chagatai Turkish texts.

Gunnar Jarring (d.2002), a Swedish diplomat, has been in East Turkestan for a long time in order to conduct research and reviews. The text he has compiled from East Turkestan have been an important opportunity to fill this gap in recent years. The fact that these texts can be accessed in digital environment has directed the attention of experts to this collection in revealing the language features of this period. Some texts in this collection have been published. In this study, a four-page story from the Jarring Collection will be discussed. The story was probably taken from a book written in the 19th century. The original of this story was obtained from Prow. 460 at <http://uyghur.ittc.ku.edu/manuscripts/index.xhtml>. In this study, the transcribed text of the story, grammar analysis, dictionary and index will be determined and the language features will be resolved. Particular attention will be paid to the *-edurğan* adjective-verb suffixes, which we did not encounter in previous periods and sources, and the use of *yap-* (*yaf-*) verb used in the sense of concealing the past tense learned in the structure of *-ğan éken* and hiding in previous periods, as used in Oghuz Turkish.

STRUCTURED ABSTRACT

In the historical development of the Turkish language, Chagatai Turkish takes an important and long time. Beginning in the 15th

century and leaving its place to Uzbek Turkish and New Uigur Turkish in the 20th century, Chagatai Turkish takes its place in the history with socio-political influences along with linguistic developments in the 19th and early 20th centuries. In this transition period, various oral features begin to enter the language. In this period, many written text from the transition period, especially written in East Turkestan, are waiting to be studied. Gunnar Jarring is an important name in the collection and processing of Chagatai Turkish texts.

Gunnar Jarring (d.2002), a Swedish diplomat, has been in East Turkestan for a long time in order to conduct research and reviews. The text he has compiled from East Turkestan have been an important opportunity to fill this gap in recent years. The fact that these texts can be accessed in digital environment has directed the attention of experts to this collection in revealing the language features of this period. Some texts in this collection have been published. In this study, a four-page story from the Jarring Collection will be discussed. The story was probably taken from a book written in the 19th century. The original of this story was obtained from Prow. 460 at <http://uyghur.ittc.ku.edu/manuscripts/index.xhtml>. In this study, the transcribed text of the story, grammar analysis, dictionary and index will be determined and the language features will be resolved.

Particular attention will be paid to the *-edurğan* adjective-verbsuffixs, which we did not encounter in previous periods and sources, and the use of *yap-* (*yaf-*) verb used in the sense of concealing the past tense learned in the structure of *-ğan éken* and hiding in previous periods, as used in Oghuz Turkish. Thus, it is aimed to contribute to the discovery of the language characteristics of the late Chagatai language.

The results obtained from this text are as follows.

1. Although there is no title in this four-page text from the Jarring Collection, it is possible to name it as Ishan and Shakird Story. The language of this text is Late Chagatai Turkish.
2. This story should probably be part of a book. According to the first sentence of the story, the origin of this story is found in a book called Latife.
3. The text reflects the spelling tradition of Chagatai in general. In other words, Arabic and Persian words are written in accordance with the original versions. There are spelling errors in a few words. These words: اعزا (4/19), ايدى تراب (3/20, 4/10), ايدى (4/14). In Turkish words and suffixes, *elif*, *vav*, *he*, and *ye* have been used to show the vowels.
4. In this text we encounter an important verbal adjective suffix that we did not see in the Classical Period Chagatai: *-edurgen*. *Kéy-edurgen*, *yé-yedurgen*, *iç-edurgen* (1/3-4).

It is obvious that, this suffix is formed by combination of verbal adjective suffixes *-ğan* / *-gen* coming after verbal adverb suffix *-e* and continuity verb suffix *-dur*. However, such verbal adjective suffix does not appear in Eckmann's *Chagatai Handbook*. In addition, Radvan Öztürk does not include this supplement in his book *Uighur and Uzbek Turkish Verb*. However, Volkan Coşkun's *Uzbek Turkish Grammar* book

includes *-ediġan*, *-ydiġan*, *-edirġan* suffixes among the verbal adjective in Uzbek (Coşkun 2000: 191). It is understood that the suffix *-edurġan* that takes place in our text change into *-ediġan* or *-edirġan* in Uzbek in time.

5. Commonly used verb *yapmak* in Oguz Turkish used as the meaning of hide, cover in Chagatai Turkish texts –especially in classical period. However, in our text, this verb is used in the meaning of performing, operating and manufacturing as in Ughuz Turkish.

6. In grammar sources which include the classical period (Eckmann 2009, Argunşah 2013), a unified time gravitation appears: *-gen éken*, *-ġan éken* (*-miş imiş*). So the narration of certain past tense: *toġuġan éken-mén* (2/21), *kitġan éken* (3/14), *uçurgen éken* (2/20).

7. We can say that the story is not very different the characteristics of the Chagatai Turkish in the Classical Period in terms of phonological features. The additional mismatch in thickness-to-fineness alignment is more or less the same as in previous periods. The instability in the flatness-roundness harmony is at the same level. One of the notable examples of voice change is the fact that the Arabic word *taraf* is used as a *tarap*.

8. As a fourth period of Chagatai Turkish, Late Chagatai Turkish or Chagatai-Uighur Turkish can be accepted as a kind of transition period to Uzbek and New Uighur Turkish. Language features of this time have been the subject of some studies. One of them is Abik's (2007) article. In this article, new structures in this transition period have been identified based on Sufi Allahyâr's *Sebâtü'l- Âcizîn*. In addition to the 21 features mentioned here, three features of this time have been identified in this text. These are: *-edurġan* as verbal adjective suffix, *-ġan éken* as past perfect continuous and *yap-* verb as meaning of do, make, practise, produce as in Oghuz Turkish.

9. In order to determine the language characteristics of this period, it is necessary to publish the texts written during this transition period. In this context, Jarring Collection is an important opportunity.

Keywords: Chagatai Turkish, New Uighur Turkish, Ishan, Shakird, Gunnar Jarring, Late Chagatai Turkish,

Giriş

Türk dilinin 15. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasında başta Türkistan'da olmak üzere Doğu Türklüğü tarafından kullanılan ortak yazı ve konuşma diline genel olarak Çaġatay Türkçesi denmesi, Türklük biliminde yerleşmiş bir kabuldür. Eckmann'ın yapmış olduġu tasnife göre Çaġatay Türkçesi üç döneme ayrılmaktadır. Bunlar; Klasik Öncesi Devir (15. Yüzyılın başından Nevâyî'nin 1465'te ilk divanını tertibine kadar), Klasik Devir (1465-1600) ve Klasik Sonrası Devir (1600-1921) (Eckmann 2009: 16). Çaġatay Türkçesinin en önemli gramerini *Çaġatayca El Kitabı* adıyla Eckmann yazmıştır. Ancak Eckmann'ın kendisinin de belirttiġi gibi yazmış olduġu *Çaġatayca El Kitabı*'nda, Eckmann, Çaġatay Türkçesinin Klasik Öncesi Devir ile Klasik Devrini esas almıştır. Klasik Sonrası Devir Çaġatay metinlerinde, yavaş yavaş ağız özellikleri yazı diline girmeye başlamış ve farklı dil bilgisi yapıları ortaya çıkmıştır. Türkistan bölgesindeki çeşitli sosyo-politik sebeplerle Çaġatayca artık 20. yüzyılda yerini yavaş yavaş Özbek Türkçesine ve Yeni Uygur Türkçesine bırakmıştır. Bazı kaynaklarda kullanıldığı gibi bu geçiş dönemini içine alan bir Geç Dönem Çaġatayca veya Çaġatay-

Uygur Türkçesi diye bir dönemden bahsetmek uygun olacaktır. Bu dönem için şimdilik kesin bir tarih söylemek zor olmakla beraber 19. yüzyıl ile 20. yüzyılın ilk çeyreği düşünülebilir. Dolayısıyla Çağatay Türkçesinden bugünkü Özbek ve Yeni Uygur Türkçelerine geçiş sürecinde hangi dil bilgisi unsurlarının yazı dile girdiğini tespit etmek bu dönemi anlamak için önemlidir. Bu dönemin dil özelliklerinin tespiti bu dönemde yazılmış olan metinlerin yayımlanması ve incelenmesi ile mümkün olacaktır. Klasik Sonrası Devir Çağatay metinleri ile Geç Dönem Çağatay metinlerinin hâlâ yeterli düzeyde yayımlandığını söylemek mümkün değildir.

İsveçli diplomat Türkolog Gunnar Jarring (ö. 2002) uzun bir süre Doğu Türkistan'da araştırma ve derlemeler yapmak üzere bulunmuştur. Onun bırakmış olduğu Doğu Türkistan'dan derlediği metinler¹ son yıllarda bu boşluğu doldurmak üzere çok önemli bir fırsat oluşturmaktadır. Bu metinlere dijital ortamda ulaşılabilmesi bu dönemin dil özelliklerinin ortaya çıkarılmasında uzmanların dikkatini bu koleksiyona yöneltmiştir. Bu Koleksiyon'daki bazı metinler yayımlanmıştır.² İşte bu çalışmada da Jarring Koleksiyonu'ndan elde edilmiş dört sayfalık bir hikâye konu edilecektir. Bu hikâyenin orijinali aşağıda dipnotta belirtilen ikinci siteden Prov.460'dan elde edilmiştir. Çalışmada hikâyenin transkripsiyonlu metni, dil bilgisi incelemesi, sözlük ve dizini ile dikkat çeken dil özellikleri tespit edilecektir. Özellikle önceki dönemlerde ve kaynaklarda görmediğimiz *—edurğan* sıfat-fiil ekine ve *—ğan eken* yapısındaki öğrenilen geçmiş zamanın rivayeti ile önceki dönemlerde çoğunlukla *gizlemek* anlamında kullanılan ve seyrek olarak *icra etmek*, *gerçekleştirmek* anlamında kullanılan *yap-* (*yaf-*) fiilinin Oğuz Türkçesinde olduğu gibi *gerçekleştirmek*, *icra etmek*, *imal etmek* anlamlarında kullanılmasına dikkat çekilecektir. Böylece, Geç Dönem Çağataycanın dil özelliklerinin ortaya çıkarılmasına katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Ayşe Denizhan Abik, konuyla yakından ilgili bir makale yazmıştır. *Sufi Allahyar ve Sebatü'l-Acizin*'i: 18. Yüzyıl Doğu Türk Edebî Dilinde Mahallileşme Eğilimleri Üzerine (2007) adlı makalesinde *Sebatü'l-Acizin*'i esas alarak önceki dönemden farklı olarak bu dönemin dil özelliklerini 21 madde hâlinde saymaktadır. Burada belirtilen bu 21 maddeye bu makalede incelediğimiz metin vesilesiyle 3 madde daha eklemek mümkün olacaktır.

1. Transkripsiyonlu metin

[1] (1)Lâtîfe dégen kitâbda bir hikâyet bar ki bir vaktide bir İşân kişi bar érdi (2) anıñ bir şakirdi bar érdi bu İşân bir vaktide şakirdni alıp başka (3) bir şehrke bardı ol şehrde hâhî kéyedurgen ve yéyedurgen ve içedur(4)gen nerselerde hemeniñ narhı oñşas érdi ve yaman yahşı(5)nıñ hıç farkı yok érdi bu İşân şehriñ mundağ işini kö(6)rüp şakirdiğa bu şehriñ adamlar be-tamâm ahmaq nâdân éken (7) biz bu yérde turmayalı dép édi şakird ayıttı mén mundağ yahşı şehr(8)din kitmes-mén dép unamadı bu İşân hâpâ bolup şakirdini taşlap (9) öz yurtığa yanıp ketti ammâ bir söz işitmek (kerek) ki bu şehrde bir uğrı (10) bar érdi bu uğrı bir kéçede uğurluqқа çıkıp bir baynıñ ögzesi(11)ge çıktı nâgâh bu ögzede uğrıñıñ putı sifilip kitti putı sındı (12) ertesi bu uğrı pādīshāhğa ‘arz kılıp ayıttı ki mén bu kéçede uğur(13)lıqқа çıkıp édim falānī baynıñ ögzesige çıksam ménıñ (14) putum sınıp kitti bu şehr émdi uğrısız qaldı dép ‘arz (15) kıldı pādīshāh bu sözni añlap ikki rasğulnı burup baynı alıp (16) keldi bayke pādīshāh ayıttı ey bay siz ögzeñizni nimeke muhkem yaftur(17)madıñız bu uğrıñıñ putı sizniñ ögzeñizde sınıpdur bu şehr (18) émdi uğrısız kılıpdur dép pādīshāh bayğa kayıdı bāz bay ayıttı mén (19) ögzemni puhte yapıñlar dép yahşı yığaç alıp barıp édim yığaçlar (20) mén birle kıyışlıq kılıp şundağ

¹ Şu iki sitede Koleksiyon'un bir kısmına ulaşmak mümkündür: <http://www.jarringcollection.se/>, <https://uyghur.itc.ku.edu/>

² Jarring Koleksiyonu, Gunnar Jarring ve Koleksiyon'daki yazmalar üzerine yapılan çalışmalarla ilgili şu makalelere bakılabilir: Gunilla Tornvall (Çev. Serkan Çakmak), Hoten ve Kaşgardan: Gunnar Jarring ve Jarring Koleksiyonu, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 4 (2014) s. 103-111; Mehmet Turgut Berbercan, İsveç Türkolojisinden İki Bilgin: Gustaf Requette ve Gunnar Jarring: *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 10, (2017) s. 42-54.

boş kılıp yapıpdur dédi pādişāh ayıttı (21) andağ bolsa rāst aytadur barıp yıgaççıını alıp kéliñler dép emir kıldı

[2] (1) resavallar barıp Yergüçe'din Rūze-Ahūn yıgaççıını alıp kélđi pādişāh yıgaç(çı)ğa (2) ayıttı sen bu baynıñ ögzesige yeñiçi yıgaç salıp boş yapıp-sen (3) nime üçün muhkem yapmadıñ dédi yıgaççı ayıttı mén muhkem yapıp érđim (4) dilkār lāynı nefis salıpdur anıñ üçün uğrınıñ (5) putı sifilip sınıpdur ménde hiç günāh yok dédi pādişāh ayıttı (6) rāst aytadur barıp dilkārı tapıñlar dép emir kıldı resāval(7)lar barıp Çehārsugöl'din İslām Āhūn dilkārı alıp bardı pādişāh (8) dilkārğa kaylap aççıq birle ayıttı ey dilkār sēn bu baynıñ ögzesini nimeke lāynı nefis sal(9)dıñ bu uğrınıñ ögzege çıkıp putı sifilip sınıpdur dédi (10) dilkār pādişāhğa ta'zīm kılıp ayıttı ey pādişāh-ı 'ālem mén lāynı kalın (11) salıp édim boraçı boranı nefis tokup éken anıñ üçün (12) bu uğrınıñ putı sifilip sınıpdur ménde hiç günāh yok dédi pādişāh (13) ayıttı andağ bolsa rāst aytadur barıp boraçıını alıp kéliñler (14) dép emri kıldı bāz resavallar barıp Şerefhānedin Çüvarmemet (15) boraçıını alıp kélđi pādişāh boraçıını körüp gāḍab aççıq birle ayıttı ey (16) boraçı sēn méndin qorqmadıñ mı ki boranı nefis tokup-sēn (17) bu bay sendin alğan boranı ögzesini yafturup iken boranıñ (18) nefsligi üçün uğrınıñ putı sifilip sındırur bu şehr uğrı(19)sız bolmadı mı dép érđi boraçı ayıttı mén boranı kalın tokup édim (20) mén bora tokup oltursam bir kebüter-bāz kebüter uçurgen éken mén (21) anıñ āsmānda uçğan kebüterleriğa qaralap olturup tokuğan éken (22) mén anıñ üçün méniñ boram nefisbolup qalgandur dédi

[3] (1) pādişāh ayıttı ārī rāst aytadur kebüter-bāz kebüterni uçurmasa bu anıñ kebüterğa (2) qaralamas érđi yine bunıñ borası nefisbolmas érđi barıp kebüter-bāz(3)nı alıp kéliñler dép emri kıldı ve resavallarbarıp şahrādın (4) bu kebüter-bāznı alıp kélđi pādişāh gāḍab birle qaralap kebüter-bāzğa ayıttı sēn (5) bu kebüterleriñni nemişka uçurduñ sēniñ kebüterleriñke kaylap bu (6) boranı nefis tokup bir uğrınıñ putınıñ sınışığa sebep bolduñ (7) bu şehr uğrısız qaldı dédi kebüter-bāz ayıttı ārī mén kebüterimni (8) uçumap édim bir baḡşı ṭablī-bāz (ṭabl) çalıp édi méniñ kebüterlerim bu (9) baḡşınıñ ṭablī-bāzınıñ ünidin yüküp uçup kitti ménde hiç günāh (10) yoktur dédi pādişāh ayıttı ārī rāst aytadur barıp baḡşını alıp (11) kéliñler dép buyurđı bāz resavallarbarıp Tofraḡ Tübi Maḡallesi(12)din Bahā'üddīn Āhūn Baḡşı'nı alıp kélđi bāz pādişāh Baḡşı'ge ayıttı (13) sēn dümbaḡnı çalmasañ bolmas midi bu kebüterler sēniñ dümbaḡnıñ(14)nıñ āvāzıdın yüküpuçup kitğan éken bu kebüterlerniñ uçğa(15)nığa kaylap kılıp boraçı boranı nefis tokupdur anıñ üçün bu (16) uğrı ögzege çıkıp putı sifilip sınıpdur bahānesi sēn éken(17)-sēn Dép érđi Baḡşı öz günāhını boynığa alıp şük turdı pādişāh (18) cellādları kıçkırap ayıttı bu Baḡşı'nı alıp dārğa tartıñlar (19) Dép emir kıldı cellādlar Baḡşı'nı bağlap dār tübige alıp bardılar (20) Baḡşı'nıñ qaddi egiz érđi dārniñ boyıge berāber kélđi el-kışsa cellād(21)lar barıp pādişāhke 'arz kıldı ki Baḡşı dārge egiz kélđi bunı kaydaḡ kıla-

[4] (1)-miz dédi pādişāh ayıttı andağ bolsa kimniñ boyı dārge rāst berāber (2) kélse şu kişini dārge tartıñlar Dép emir kıldı cellādlar yanıp dār (3) tarapığa kētip barır édi ol İşānıñ şākirdi uçrap qaldı (4) cellād bu adamke kaylap kördi ki bu adam dārke nihāyet lāyık éken cellād(5)lar bu adamnı tuttılar bu adam qorqıp ayıttı méni nime kılasizler nime (6) günāh kıldım dédi cellādlar ayıttı sēniñ hiç günāhını yoktur ammā (7) bir baḡşıge ölüm günāhı toḡtap édi anıñ boyı uzun éken (8) dārge rāst kélmedi anıñ üçün pādişāhımız buyurđı ki kimniñ (9) boyı qaddi rāst kélse şol adamnı anıñ ornığa dārge tartıñlar (10) Dép buyurđı dédi el-kışsa bu adam ayıttı bu méniñ cezāyımdır ki (11) mén üstādimniñ sözige unumadım Dép Hüdā'ğa yıḡlap édi (12) şol zamān üstādı aldıḡeçe zīr bolup cellādını aldını tüştı (13) ayıttı ki bu adamnı nime kılasizler munı qoyıp bēriñler bu adam selle mol (14) a'zā tendürüs éken bunıñ muvāfıqıda mén sizlerke bir adam kör(15)setey dédi ol vaḡt cellādlar dārniñ tübige bardı ol İşān putı (16) singen uğrını körüp bu adam dārğa lāyık éken putı sınıpdur (17) 'ayb-dār bolupdur émdi bu adamnı dārge tartıñlar dédi cellād(18)lar bu uğrınıñ boynığa dārniñ

tasmasını saldı bu uğrı (19) ayıttı derhâl boluñlar ménî dârge tartıñlar dép nihâyeti ıztırâb birle (20) aldırattı ol vaqt cellâdlar ayıttı ki sên cinnî sarañ bolduñ (21) mu bir adam ölümni körse kaçadur sên ölümke nime üçün aldıray(22)-sên dédi uğrı ayıttı ménîñge Hüdâ te'âlâdın ilhâm boldı ki mén sêni (23) cennetke pâdişâh kıldım dédi mén barıp cennetke pâdişâh bolur-mén

2. Dil bilgisi incelemesi

2.1. Ses bilgisi

2.1.1. Kalınlık-incelik uyumu

Türkçe ve akraba dillerde görülen en temel özelliklerden biridir. Asıl biçim biriminin ağız boşluğunun ön veya ardında çıkarılan ünlülerden oluşuyor olması, bu biçim birimine getirilen yapımlık ve çekimlik bağlı birimleri de kendisine benzetir. Kalın sıradan ünlülerle başlayan köklere kalın sıralı ekler, ince sıradaki ünlülerle başlayan köklere de ince sıralı ekler getirilir (Karaağaç, 2013: 82). Çağatay Türkçesi metinlerinde de genel olarak kalınlık-incelik uyumu vardır. Ancak özellikle Arapça ve Farsça kökenli kelimelere çoklukla kalın ünlülü eklerin gelmesi bu uyumu bozmaktadır. Bu durumun derecesi metinlere ve dönemlere göre değişmektedir. Bu meseleyi Eraslan (1970), etraflıca anlatmaktadır. Bu hikâyede de benzer bir durum görülmektedir. Yani genel olarak uyum vardır, ancak bazı eklerin uyuma aykırı bir şekilde kullanılmasıyla karşılaşmaktayız. Uyuma aykırı kullanımlar sadece Arapça ve Farsça kelimelerden sonra değil aynı zamanda Türkçe kelimelerde de görülebilmektedir: şakirdiğa (1/6) uçurgen (2/20), kebüterleriğa (2/21), kebüterğa (3/2), kéyedurgen(1/4), yéyedurgen (1/4), içedurgen (1/4), kitgan (3/14).

2.1.2. Düzlük-yuvarlaklık uyumu

Düzlük-yuvarlaklık uyumu, kelime köklerinde ve eklerde düz ünlülerden sonra düz ünlülerin; yuvarlak ünlülerden sonra ise dar-yuvarlak (u, ü) veya düz-geniş (a,e) ünlülerin gelmesidir. Bu uyum kalınlık-incelik uyumuna göre oldukça zayıftır. Düzlük-yuvarlaklık uyumu Eski Türkçeden bugüne doğru gelişerek en ileri seviyesi günümüzde oluşmuştur. Ancak bugün bile hâlâ uyuma aykırı Türkçe kelimeler bulunmaktadır: çamur, yağmur vb. Çağatay Türkçesinde de bu uyum çok gelişmiş durumda değildir. Belli ölçüde uyum olmakla beraber uyuma aykırı pek çok ek ve kökle karşılaşmaktayız. İncelenen bu metinde de uyuma uygun kullanımların yanında uyuma aykırı kullanımlar da görülmektedir. Uyuma aykırı örnekler: yurtığa (1/9), uğrı (1/9) putı (1/11), uğırlıqğa (1/13), sözni (1/15), raşgulnı (1/15), yafturmadıñız (1/17), sınıpdur (1/17), kılıpdur (1/18), bunıñ (3/2), ünidin (3/9), buyurdı (3/11), bunı (3/21), kördi (4/4), tuttılar (4/5), kórkıp (4/5), kóyıp (4/13), ölümni (4/21).

2.1.3. Ünsüz uyumu (ünsüz benzeşmesi)

Yan yana gelen iki ünsüzün boğumlanma nitelikleri bakımından bir uyum içine girmesine ünsüz benzeşmesi denir. Bu benzeşme, ya tonluluk-tonsuzluk bakımından ya da çıkış yerleri bakımından ünsüzlerin birbirlerine uyması şeklinde olur. Tonluluk-tonsuzluk bakımından benzeşme iki şekilde olur: iç seslerde, eklemede. Türkçe kelimelerde tonlu ve tonsuz olarak birbirlerinin karşılığı bulunan katı ünsüzlerden³ ancak aynı cinsten olanlar yan yana bulunabilir. Buna göre tonlu ünsüzler tonlularla (azgın, algı, bilgi, gövde), tonsuz ünsüzler de tonsuz ünsüzlerle (askı, ekşi, bitki) bir arada bulunabilmektedir (Vural, Böler, 2012: 124).

Çağatay Türkçesinde tam bir ünsüz uyumundan bahsedilemez. Kimi eklerin kalıplaşmış imlaları sebebiyle bu uyum bozulmaktadır. Kimi ekler sürekli tonsuz ünsüzlerle gelerek (+çA, +çAK, +çI, +çUK), tonlu ünsüzle biten kelime tabanlarında uyumu bozmaktadır. Çağatay Türkçesinde birçok kelime ve ekin uyuma girmiş ve uyum dışı yazımlarına rastlanır. Bu yüzden ünsüz uyumu konusunda

³Katı ünsüz, boğumlanmalarında daha fazla daralma ve kapanma olan ünsüzler katı ünsüzlerdir. Akıcı ünsüzlerin dışında kalan ünsüzler katı ünsüzlerdir (Vural, Böler 2012: 66).

bir tutarlılık yoktur (Argunşah, 2013: 88).İncelenen bu metinde de aynı durumla karşılaşmaktayız. Yani tutarsızlık mevcuttur. Zaman zaman uymaktadır: ayıttı (1/12), uğurlukça (1/13), ketti (1/9), bayğa (1/18).

Zaman zaman uymamaktadır: pādīshāhğa (1/12), bayke (1/16), sınıpdur (1/17), yapıpdur (1/20), pādīshāhğa (2/10), aldıratdı (4/20).

2.1.4. Ses değişimleri

Metinde dikkat çeken bazı ses değişimleri şu şekildedir:

p>f

yap- > yaf- yafturmadınız (1/17).

f > p

taraf > tarapığa (4/3).

b>m

bén > mén (1/19), méniñ (1/13), ménde (2/5), bol > mol (geniş, çok) (4/13).

k > ħ

toқта- > toĥtap édi (4/7).

2.2. Biçim bilgisi

2.2.1. Çokluk eki

+lAr: cellād+lar (4/1), kebüter+leriñni (3/5).

2.2.2. İyelik ekleri

Birinci teklik şahıs iyelik eki: +m, +Im, +Um: put+um (1/14), ögze+mni (1/19), kebüter+imni (3/8).

İkinci teklik şahıs iyelik eki: +ñ, +Iñ, +Uñ: kebüterler+iñke (3/5), dümbağ+iñ (3/14), günāh+iñ (4/6).

Üçüncü teklik şahıs iyelik eki: +I, +sI: şākird+ini (1/8), put+ı (1/11), ögze+sige (2/2), söz+ige (4/11).

Birinci çokluk şahıs iyelik eki: +(I)mIz : pādīshāh+ımız (4/8).

İkinci çokluk şahıs iyelik eki: --

Üçüncü çokluk şahıs iyelik eki: +lArI: kebüter+leriğa (2/21).

2.2.3. Hâl ekleri

Yalın hâl: pādīshāh (4/1), baĥşı (3/8).

Yönelme hâli +ğa, +ge, +қа, +ke: şehre+ke (1/3), şākirdi+ğa (1/6), uğurluқ+қа (1/10) adamke (4/4).

İlgi hâli +nIñ: üstādım+nıñ (4/11), heme+niñ (1/4), şehriñ (1/5); zamirlerden sonra +(I)ñ: mén+iñke (4/22), séniñ (3/13).

Belirtme hâli +nI: şākird+ni (1/2), adam+nı (4/9), ölüm+ni (4/21). Zamirlerden sonra +I: sên+i (4/22), mén+i (4/5).

Bulunma hâli +dA: kitāb+da (1/1), özge+de (1/11), kéçe+de (1/10).

Ayrılma hâli +dIn: méndin (2/16), şahrādın (3/3).

Sınırlama hâli +geçe: aldı+geçe (4/12).

2.2.4. Fiil kipleri

2.2.4.1. Görülen geçmiş zaman

1. T. Ş. -dIm, -dUm: kıl-dım (4/6), unuma-dım (4/11).

2. T. Ş. -dİñ, -dUñ: bol-duñ (3/6), uçur-duñ (3/5), korkma-dıñ (2/16), sal-dıñ (2/9).

3. T. Ş. -DI: kit-ti (1/14), bar-dı (1/3), unama-dı (1/8), ayıt-tı (1/7), kıl-dı (1/21), buyurdı (3/11).

1. Ç.Ş. -----

2. Ç.Ş. -dİñIz, -dUñUz: yafturma-dıñız (1/17).

3. Ç. Ş. -DIAr bar-dılar (3/19), tut-tılar (4/5).

2.2.4.2. Öğrenilen geçmiş zaman

Metinde Çağatay Türkçesinde gördüğümüz -mİş eki ile yapılan öğrenilen geçmiş zaman yapısıyla karşılaşmamaktadır. Ancak -İpdUr ekiyle yapılan öğrenilen geçmiş zaman örneği oldukça fazladır.

2. T. Ş. -Ip-sen, -Up-sen: yap-ıp-sen (2/2), tut-up-sen (2/16).

3. T. Ş. -İpdUr: sın-ıpdur (1/17), kıl-ıpdur (1/18), yap-ıpdur (1/20), tok-updur (3/15).

Metinde karşılaşılan ikinci bir öğrenilen geçmiş zaman yapısı ise -ğandur, -gendür ekleriyle yapılan öğrenilen geçmiş zaman yapısıdır.

3.T. Ş. -ğandur, -gendür: ıalğandur (2/22).

2.2.4.3. Geniş zaman

1. T. Ş. bol-ur-mén (4/23), kitmes-mén (1/8).

3. T. Ş. sındır-ur (2/18).

2.2.4.4. Şimdiki zaman

3. T. Ş. ayt-a-dur (1/21), kaç-a-dur (4/21).

2. Ç. Ş. kıl-a-sızler (4/5).

2.2.4.5. Gelecek zaman

Metinde gelecek zamana dair örnek bulunmamaktadır.

2.2.4.6. Emir kipi

2. Ç. Ş. yap-ıñlar (1/19), kél-iñler (1/21), kél-iñler (2/13), tap-ıñlar (2/6), tart-ıñlar (3/18), bér-iñler (4/13), bol-uñlar (4/19).

2.2.4.7. İstek kipi

1. Ç. Ş. turma-y-alı (1/7).

2.2.4.8. Şart kipi

1. T. Ş. çık-sam (1/13), otur-sam (2/20).

2. T. Ş. çalma-sañ (3/13).

3. T. Ş. bol-sa (1/21), uçurma-sa (3/1), kél-se (4/2), kör-se (4/21).

2.2.4.9. Birleşik zamanlı çekimler

Öğrenilen geçmiş zamanın hikayesi: dép édi (1/7), çıkıp édim (1/13), barıp édim (1/19), yapıp érdim (2/3), salıp édim (2/11), tokup édim (2/19), uçumap édim (3/8), tohtap édi (4/7), yığlap édi (4/11).

Öğrenilen geçmiş zamanın rivayeti

toğuğan iken-men (2/21), kitğan éken (3/14), uçurgen iken (2/20).

Geniş zamanın hikâyesi: karlamas érdi (3/2), bolmas érdi (3/2), barır édi (4/3).

2.2.5. Ek fiil

bar érdi (1/1), yok érdi (1/5), egiz érdi (3/20). sén éken-sén (3/16), lāyık éken (4/4), uzun éken (4/7).

2.2.6. Birleşik fiiller

İsim+fiil kalıbıyla yapılan birleşik fiiller: hapā bolup (1/8), sifilip kitti (1/11), ‘arż kılıp (1/12), sınıp kitti (1/14), uğrısız kılıpdur (1/18), emir kıldı (1/21), sebep bolduñ (3/6), günāh kıldım (4/6),

Süreklilik fiili kit-, kal-: sifilip kitti (1/11), uçrap kaldı (4/3).

Tezlik fiili bér- : koyup bériñler (4/13).

2.7. Yapım ekleri**2.2.7.1. İsimden isim yapan ekler**

uğur+luğ+қа (1/10), bora+çı (2/11), kıyış+lık (1/20), nefis+lig+ i (2/18), uğrı+sız (1/14, 2/18, 3/7).

2.2.7.2. İsimden fiil yapan ekler

taş+la-p (1/8), kıç+қır- (3/18), taş+la-p (1/8)

2.2.7.3. Fiilden isim yapan ekler

öl-üm (4/7).

2.2.7.4. Fiilden fiil yapan ekler

-t- ettirgenlik eki: aldıra-t-dı (4/20).

-ala- süreklilik eki: ...ara-(a)la- mas érdi (3/2).

-dır- ettirgenlik eki: sın-dır-ur (2/18).

-ur- ettirgenlik eki: uç-ur-duñ (3/5).

-set- ettirgenlik eki: kör-set-ey (4/15).

2.2.8. Fiilimsiler

2.2.8.1. İsim-fiiller

ışit-mek (1/9), sın-ış+ığa (3/6), oğşa-ş (1/4).

2.2.8.2. Sıfat-fiiller

kéy-edurgen (1/3), yé-yedurgen(1/3) iç-edurgen (1/4), dé-gen (1/1), al-ğan (2/17).

2.2.8.4. Zarf-fiiller

al-ıp (1/2), kör-üp (1/6), nādān é-ken (1/6), bol-up (1/9), taşla-p (1/9), yan-ıp (1/9).

3. Sözlük-dizin

aççık kızgın, sinirli, öfkeli

a. 2/8, 2/15

adam [A<ādem] adam, insan

a. 4/4, 4/5, 4/10, 4/13, 4/14,
4/16, 4/21

a.+ ke 4/4

a.+ lar 1/6

a.+ nı 4/5, 4/9, 4/13, 4/17

ahmak [A] ahmak, budala,
aptal

a. 1/6

al - almak

a.- ğan 2/17

a.- ıp 1/2, 1/15, 1/19, 1/21, 2/1,
2/7, 2/13, 2/15,
3/3, 3/4, 3/10, 3/12, 3/17, 3/18,
3/19

ald ön, karşı

a.+ ıgeçe 4/12

a.+ ını 4/12

aldıra- acele etmek

a.- ysén 4/21

aldırat- acele ettirmek

a.- dı 4/20

ammā [A] ama, fakat

a. 1/9, 4/6

andağ (< anı tek) onun gibi, o
şekilde

a. 1/21, 2/13, 4/1

anıñ onun (o zamirinin ilgi
hâli)

a. 1/2, 2/4, 2/11, 2/21, 2/22,
3/1, 3/15, 4/7,
4/8, 4/9

añla- anlamak

a.- p 1/15

arı [F] evet

ā. 3/1, 3/7, 3/10

arż [A] bir büyüğe sunma,
gösterme

ç. kıldı 1/14, 3/21

ç. kılp 1/12

āsmān [F] gök

ā.+ da 2/21

āvāz [F] ses, nida

ā.+ ıdın 3/14

ayb-dār [A+F] ayıplı, kusurlu

ç. bolupdur 4/17

ayıt- söylemek, demek

a.- tı 1/7, 1/12, 1/16, 1/18,
1/20, 2/2, 2/3, 2/5, 2/8, 2/10,
2/13, 2/15, 2/19, 3/1, 3/4, 3/7,
3/10, 3/12, 3/18, 4/1, 4/5, 4/6,
4/10, 4/13, 4/19, 4/20, 4/22

ayt- söylemek, demek

a.- adur 1/21, 2/6, 2/13, 3/1,
3/10

aʿzā [A] organlar, uzuvlar

- a. 4/14
bağla- bağlamak
 b.- p 3/19
bahāne [F] bahane, sebep
 b.+ si 3/16
Bahā'uddīn Āḫūn Baḥşı [k.a]
 hikāyede adı geçen bir
 kahraman
 B.+ nı 3/12
baḥşı gezgin ozan, ilham
 almış saz şairi; avcı; din
 öğretmeni
 b. 3/8
 B. 3/17, 3/21
 B.+ ge 3/12
 b.+ ge 4/7
 B.+ nı 3/18, 3/19, 3/10
 b.+ nın 3/9
 B.+ nın 3/20
bar var, mevcut
 b. 1/1
 b. érdi 1/1, 1/2, 1/10
bar- varmak, gitmek
 b.- dı 1/3, 2/7, 4/15
 b.- dılar 3/19
 b.- ıp édim 1/19
 b.- ıp 1/21, 2/1, 2/6, 2/7, 2/13,
 2/14, 3/2, 3/3,
 3/10, 3/11, 3/21, 4/23
 kétip b.- ır édi 4/3
başka başka, diğer
 b. 1/2
bay zengin, parası çok olan
 b. 1/16, 1/18, 2/17
 b.+ ga 1/18
 b.+ ke 1/16
 b.+ nı 1/15
 b.+ nın 1/10, 1/13, 2/2, 2/8
bāz [F] gerisin geriye,
 tekrar
 b. 1/18, 2/14, 3/11, 3/12
bér - vermek; hemen
 yapmak anlamında tezlik fiili
 koyup b.- iñler 4/13
berāber [F] beraber, birlikte
 b. 3/20, 4/1
be-tamām [A] tamamıyla
 b. 1/6
bir bir, herhangi bir, tek
 b. 1/1, 1/2, 1/3, 1/9, 1/10,
 2/20, 3/6, 3/8,
 4/7, 4/14, 4/21
birle ile
 b. 1/20, 2/8, 2/15, 3/4, 4/19
biz biz (birinci çokluk
 şahıs zamiri)
 b. 1/7
bol- olmak
 ilhām b.- dı 4/22
 sebep b.- duñ 3/6
 sarañ b.- duñ mu 4/20
 b.- madı mı 2/19
 nefis b.- mas érdi 3/2
 b.- mas midi 3/13
 b.- sa 1/21, 2/13, 4/1
 b.- uñlar 4/19
 b.- up 2/22
 ḥapā b.- up 1/8
 zīr b.- up 4/12
 ‘aybdār b.- updur 4/17
 pādişāh b.- urmén 4/23
bora [F <būrā] kamyştan
 örülmüş hasır
 b. 2/20
 b.+ m 2/22
 b.+ nı 2/11, 2/16, 2/17, 2/19,
 3/6, 3/15

b.+ nıñ 2/17	c. 4/20
b.+ sı 3/2	çal- çalmak, vurmak
boraçı hasırcı	tabl ç.- ıp 3/8
b. 2/11, 2/16, 2/19, 3/15	ç.- masañ 3/13
b.+ nı 2/13, 2/15	Çehârsugöl [y.a] Doğu
boş boş	Türkistan'da bir yer adı
b. 2/2	olmalı(?)
b. kılp 1/20	Ç.+ din 2/7
boy boy, beden	çık- çıkmak
b.+ ı 4/1, 4/7, 4/9	ç.- ıp édim 1/13
b.+ ıge 3/20	ç.- ıp 1/10, 2/9, 3/16
boyn boyun	ç.- sam 1/13
b.+ ığa 3/17, 4/18	ç.- tı 1/11
bu bu (işaret zamiri ve	Çüvarmemet [k.a] hikâyede
sıfatı)	ismi geçen bir kahraman
b. 1/2, 1/5, 1/6, 1/7, 1/8, 1/9,	Ç. 2/14
1/10, 1/11, 1/12, 1/14, 1/15,	dâr [F] dâr, idama
1/17, 2/2, 2/8, 2/9, 2/12, 2/17,	mahkum olanların asıldığı
2/18, 3/1, 3/4, 3/5, 3/7, 3/8, 3/13,	darağacı
3/14, 3/15, 3/18, 4/4, 4/5, 4/10,	d. 3/19, 4/2
4/13, 4/16, 4/17, 4/18	d.+ ğa 3/18, 4/16
b.+ nı 3/21	d.+ ge 3/21, 4/1, 4/2, 4/8, 4/9,
b.+ nıñ 3/2, 4/14	4/17, 4/19
bur- çevirmek	d.+ ke 4/4
b.- up 1/15	d.+ nıñ 3/20, 4/15, 4/18
buyur- buyurmak, emretmek	dé- demek, söylemek
b.- dı 3/11, 4/8, 4/10	d.- di 1/20, 2/3, 2/5, 2/9, 2/12,
cellād [A] idam hükmünü	2/22, 3/7, 3/10,
yerine getiren görevli, can alıcı	4/1, 4/6, 4/10, 4/15, 4/17, 4/22,
c. 4/4	4/23
c.+ lar 3/19, 3/20, 4/2, 4/4, 4/6,	d.- gen 1/1
4/15, 4/17, 4/20	d.- p édi 1/7
c.+ larnı 3/18	d.- p érdi 2/19, 3/17
c.+ nıñ 4/12	d.- p 1/8, 1/14, 1/18, 1/19,
cennet [A] cennet	1/21, 2/6, 2/14, 3/3, 3/11, 3/19,
c.+ ke 4/23	4/2, 4/10, 4/11, 4/19
cezāyī [A] ceza	derhāl [F] derhal, hemen
c.+ mdür 4/10	d. 4/19
cinnī (A) deli, akıl sağlığını	dilkār [?] inşaatçı, inşaat
yitirmiş, akılsız	ustası

d. 2/4, 2/8, 2/10	e. kıldı 2/14, 3/3
d.+ ğa 2/8	ér- imek fiili, ek fiil
d.+ nı 2/6, 2/7	bar é.- di 1/1, 1/2, 1/10
dümbak [F< tambak] davul	dép é.- di 2/19, 3/17
d.+ ĩnıñ 3/13	egiz é.- di 3/20
d.+ nı 3/13	karalamas é.- di 3/2
é -imek fiili, ek fiil	nefs bolmas é.- di 3/2
é.- di 3/8	oğşaş é.- di 1/4
dép é.- di 1/7	yok é.- di 1/5
kétip barır é.- di 4/3	yapıp é.- dim 2/3
tohtap é.- di 4/7	erte sabah, yarın
yığlap é.- di 4/11	e.+ sı 1/12
barıp é.- dim 1/19	ey ey! ünlem
çıkıp é.- dim 1/13	e. 1/16, 2/8, 2/10, 2/15
salıp é.- dim 2/11	falānī [A] birisi, herhangi bir
tokup é.- dim 2/19	kişi
uçumap é.- dim 3/8	f. 1/13
kétġan é.- ken 3/14	fark [A] fark
lāyık é.- ken 4/4, 4/16	f.+ ı 1/5
nādān é.- ken 1/6	ġadab [A] aşırı hiddet, öfke
tendüris é.- ken 4/14	ġ. 2/15, 3/4
toġup é.- ken 2/11	günāh [F] günah
uçurgen é.- ken 2/20	g. 2/5, 2/12, 3/9
uzun é.- ken 4/7	g.+ ı 4/7
yafturup é.- ken 2/17	g.+ ĩñ 4/6
toġuġan é.- ken-men 2/21	g.+ ını 3/17
é.- ken-sén 3/16	g. kıldım 4/6
egiz uzun, yüksek	ġāhī [F] ister ister
e. 3/21	ġ. 1/3
e. érđi 3/20	ġapā [?] sitem, kızgınlık
el-kışsa [A] kıssa, hikāye;	ġ. bolup 1/8
hülasa, özet olarak	heme [F] bütün, hep, cümle
e. 3/20, 4/10	h.+ niñ 1/4
émdi şimdi	hiç [F] hiç, yok denecek
é. 1/14, 1/18, 4/17	kadar az olan
emir [A] emir	h. 1/5, 3/9, 4/6, 2/5, 2/12
e. kıldı 1/21, 2/6, 3/19, 4/2	hikāyet [A] hikaye
emrī [A+F] bir emir	ġ. 1/1

Hüdâ [F] Huda, Allah

H.+ ğa 4/11

Hüdâ te'âlâ [F+A] Yüce Allah

H.+ dın 4/22

ıztırâb [A] ızdırıp, acı

i. 4/19

iç- içmek

i.- edurgen 1/3

ikki iki

i. 1/15

ilhâm [A] ilham, içe doğan şey; Allah tarafından kulun gönlüne gönderilen düşünce

i. boldı 4/22

İslâm Âhûn [k.a] hikâyede adı geçen kahramanlardan biri

İ. 2/7

iş iş, meşguliyet

i.+ ini 1/5

İşân [?] Orta Asya Türk sufilerin irşat makamında bulunanlar için kullandıkları terim, şeyh

İ. 1/1, 1/2, 1/5, 1/8, 4/15

İ.+ nın 4/3

işit- işitmek, duymak

i.- mek 1/9

kaç- kaçmak

k.- adur 4/21

kadd [A] boy

k.+ i 3/20, 4/9

kâl- kalmak

k.- dı 1/14, 3/7

uçrap k.- dı 4/3

k.- ğandur 2/22

kâlin kalın, ince olmayan

k. 2/10, 2/19

karala- dikkatle bakmak, bir süre bakmak

k.- mas érdi 3/2

k.- p 2/21, 3/4

kaydağ nasıl

k. 3/21

kayı- kızmak, sitem etmek

k.- dı 1/18

kayla- bakmak

k.- p kılıp 3/15

k.- p 2/8, 3/5, 4/4

kebüter [F] güvercin

k. 2/20

k.+ ğa 3/1

k.+ imni 3/7

k.+ ler 3/13

k.+ leriğa 2/21

k.+ lerim 3/8

k.+ leriñke 3/5

k.+ leriñni 3/5

k.+ lerniñ 3/14

k.+ ni 3/1

kebüter-bâz [F] güvercin oynatan

k. 2/20, 3/1, 3/7

k.+ ğa 3/4

k.+ nı 3/2, 3/4

kéçe gece

k.+ de 1/10, 1/12

kél- gelmek

k.- di 1/16, 2/1, 2/15, 3/4, 3/12, 3/20, 3/21

k.- iñler 1/21, 2/13, 3/11, 3/3

k.- medi 4/8

k.- se 4/2, 4/9

két- gitmek

k.- ğan éken 3/14

k.- ip barır édi 4/3

k.- mes-mén 1/8	ķ.- madñ mı 2/16
k.- ti 1/9, 3/9	ķoy- koymak, bırakmak
sınıp k.- ti 1/14	ķ.- ıp bérinler 4/13
sifilip k.- ti 1/11	ķör- görmek
ķéy- giymek	k.- di 4/4
k.- edurgen 1/3	k.- se 4/21
ķıķır- çağırmaq, bağırmaq	k.- setey 4/14
ķ.- ıp 3/18	k.- üp 1/5, 2/15, 4/16
ķıl- kılmak	Lātife [ktp.a] kitap adı, Latife adındaki kitap
ķ.- amiz 3/21	L. 1/1
ķ.- asizler 4/5, 4/13	lāy [F] çamur, balçık
emir ķ.- dı 1/21, 2/6	l.+ nı 2/4, 2/8, 2/10
emr ķ.- dı 3/19, 4/2	lāyık [A] layık, uygun
emrī ķ.- dı 2/14, 3/3	l. éken 4/4, 4/16
‘arz ķ.- dı 1/15, 3/21	mén ben (birinci teklik şahıs zamiri)
günāh ķ.- dım 4/6	m. 1/7, 1/12, 1/18, 1/20, 2/3, 2/10, 2/19, 2/20, 3/7, 4/11, 4/14, 4/22, 4/23
pādişāh ķ.- dım 4/23	m.+ de 2/5, 2/12, 3/9
boş ķ.- ıp 1/20	m.+ din 2/16
ķaylap ķ.- ıp 3/15	m.+ i 4/5, 4/19
ķıyış ķ.- ıp 1/20	m.+ iñ 1/13, 2/22, 3/8, 4/10
ta‘zīm ķ.- ıp 2/10	m.+ iñge 4/22
‘arz ķ.- ıp 1/12	mol bol, geniş, çok
uğrısız ķ.- ıpdur 1/18	m. 4/13
ķıyışık yanlışlık	mu bu
ķ. kılp 1/20	m.+ nı 4/13
ķi ki (bağlaç)	muħkem [A] sağlam, dayanıklı
k. 1/1, 1/9, 1/12, 2/16, 3/21, 4/4, 4/8, 4/10, 4/13, 4/20, 4/22	m. 1/16, 2/3
ķim kim, soru zamiri	mundağ (< munı tek) bunu gibi, bu şekilde
k.+ niñ 4/1, 4/8	m. 1/5, 1/7
ķişi kişi, birisi	muvāfık [A] uygun
k. 1/1	m.+ ıda 4/14
k.+ ni 4/2	nādān [F] cahil, bilgisiz
ķitāb [A] kitap	n. éken 1/6
k.+ da 1/1	nāgāh [F] ansızın
ķork- korkmak	
ķ.- ıp 4/5	

n. 1/11	ö.+ sini 2/8, 2/17
narḥ [F] kıymet, baha	ölüm ölüm
n.+ ı 1/4	ö. 4/7
nefs [?] ince, kalın olmayan	ö.+ ke 4/21
n. 2/4, 2/8, 2/11, 2/16, 2/22,	ö.+ ni 4/21
3/6, 3/15	öz kendi (dönüşlülük zamiri)
n. bolmas érdi 3/2	ö. 1/9, 3/17
nefsliğ incelik, ince olma	pādişāh [F] padişah, hükümdar
durumu	p. 1/15, 1/16, 1/18, 1/20, 2/1,
n.+ i 2/18	2/5, 2/7, 2/12, 2/15, 3/1, 3/4,
nemişka niye, niçin	3/10, 3/12, 3/17, 4/1
n. 3/5	p. bolur-mén 4/23
nerse (<ne érse) nesne, şey	p.+ ğa 1/12, 2/10
n.+ lerde 1/4	p.+ ımız 4/8
niḥāyet [A] nihayet, sonunda	p.+ ke 3/21
n. 4/4	p. kıldım 4/23
n.+ i 4/19	pādişāh-ı ālem [F+A] âlemin
nime ne	padişahı
n. 2/3, 4/5, 4/13, 4/21	p. 2/10
nimeke niçin	puḥte [F] pişmiş
n. 1/16, 2/8	p. 1/19
oḥşaş benzer	put bacak, ayak, but
o. érdi 1/4	p.+ ı 1/11, 1/17, 2/5, 2/9, 2/12,
ol o (zamir ve sıfat)	2/18, 3/16, 4/15, 4/16
o. 1/3, 4/3, 4/15, 4/20	p.+ um 1/14
oltur- oturmak	p.+ ınıñ 3/6
o.- sam 2/20	rasḡul [< rāst kul] sadık kul,
o.- up 2/21	güvenilir adam (?)
orn yer, mevki, makam	r.+ nı 1/15
o.+ ıġa 4/9	rāst [F] doğru, düz, eğri olmayan
ögze çatı	r. 1/21, 2/6, 2/13, 3/1, 3/10,
ö.+ de 1/11	4/1, 4/8, 4/9
ö.+ ge 2/9	resaval [?] zabıta, asker (?)
ö.+ ke 3/16	r.+ lar 2/1, 2/14, 3/3, 3/11, 2/9
ö.+ mni 1/19	Rūze Aḥūn [k.a] hikâyede adı
ö.+ ñizde 1/17	geçen kahramanlardan biri
ö.+ ñizni 1/16	R. 2/1
ö.+ sige 1/10, 1/13, 2/2	şahrā [A] kasaba, köy, ova, çöl
	ş.+ dın 3/3

sal- salmak	s.+ ige 4/11
s.- dı 4/18	s.+ ni 1/15
s.- dıñ 2/8	şākird [F] öğrenci, talebe
s.- ıp édim 2/11	ş. 1/7
s.- ıp 2/2	ş.+ i 1/2, 4/3
s.- ıpdur 2/4	ş.+ ığa 1/6
sarañ [?] deli	ş.+ ini 1/8
s. bolduñ mu 4/20	ş.+ ni 1/2
sebep [A] sebep	şehir [F] şehir, kent
s. bolduñ 3/6	ş. 1/14, 1/17, 2/18, 3/7
selle [A] sarık (?)	ş.+ de 1/3, 1/9
s. 4/13	ş.+ dın 1/7
sén sen (ikinci teklik şahıs zamiri)	ş.+ ke 1/3
s. 2/2, 2/8, 2/16, 3/4, 3/13, 3/16, 4/20, 4/21	ş.+ niñ 1/5, 1/6
s.+ dın 2/17	Şerefhâne [y.a] Doğu Türkistan'da bir yer adı olmalı (?)
s.+ i 4/22	Ş.+ dın 2/14
s.+ iñ 3/5, 3/13, 4/6	şol şol, şu
sın- kırmak	ş. 4/9, 4/12
s.- dı 1/11	şu şu(işaret zamiri veya sıfatı)
s.- gen 4/16	ş. 4/2
s.- ıp kétti 1/14	şundag [<şunu tek] şunu gibi, şu şekilde
s.- ıpdur 1/17, 2/5, 2/9, 2/12, 3/16, 4/16	ş. 1/20
sındır- kırdırmak	şük şaşkın, şaşırmış, şok
s.- ur 2/18	ş. turdı 3/17
sınış kırma, kırma işi	tabl [A] davul
s.+ ığa 3/6	t. çalıp 3/8
sifil- sıkışmak, içine girmek	tablībāz [F] davul çalan
s.- ıp kétti 1/11	t. 3/8
s.- ıp 2/5, 2/9, 2/12, 2/18, 3/16	t.+ ınıñ 3/9
siz siz (ikinci çokluk şahıs zamiri)	tap- bulmak
s. 1/16	t.- iñlar 2/6
s.+ lerke 4/14	tarap [A < taraf] taraf, yön, cihet
s.+ niñ 1/17	t.+ ığa 4/3
söz söz, laf	tart- çekmek, sürüklemek
s. 1/9	t.- iñlar 3/18, 4/2, 4/9, 4/17, 4/19

tasma [M.] tasma, hayvanların boğazına takılan kayış t.+ sını 4/18	uçu- (< uçur-) uçurmak u.- map édim 3/8
taşla- atmak, dışarıya bırakmak t.- p 1/8	uçur- uçurmak u.- duñ 3/5 u.- gen éken 2/20 u.- masa 3/1
ta'zîm [A] tazim, saygı gösterme t. kılıp 2/10	uğrı hırsız u. 1/9, 1/10, 1/12, 3/16, 4/18, 4/22 u.+ mı 4/16 u.+ nñ 1/11, 1/17, 2/4, 2/9, 2/12, 2/18, 3/6, 4/18
tendürüs [F] sağlıklı, sıhhatli, dinç t. éken 4/14	uğrısız hırsızsız, hırsız olmayan yer u. 1/14, 2/18, 3/7 u. kılıpdur 1/18
Tofrağ Tübi Mahallesi [y.a] Doğu Türkistan'da bir yer adı olmalı (?) T.+ din 3/11	uğurlık hırsızlık u.+ ka 1/12
tohta- durmak, saklamak, bekletmek t.- p édi 4/7	uğurluk hırsızlık u.+ ka 1/10
toķu- dokumak, örmek t.- ğan éken-men 2/21 t.- pdur 3/15 t.- p éken 2/11 t.- p 2/20, 3/6 t.- p édim 2/19 t.- p-sén 2/16	una- onaylamak, kabul etmek u.- madı 1/8
tur- durmak, kalmak şük t.- dı 3/17 t.- mayalı 1/7	unu- onaylamak, kabul etmek u.- madım 4/11
tut- tutmak, yakalamak t.- tılar 4/5	uzun uzun u. éken 4/7
tüb dip, en alt t.+ ige 3/19, 4/15	üçün için ü. 2/3, 2/4, 2/11, 2/18, 2/22, 3/15, 4/8, 4/21
tüş- düşmek, durmak t.- ti 4/12	ün ses, seda ü.+ idin 3/9
uç- uçmak u.- ğan 2/21 u.- ğanığa 3/14 u.- up 3/9, 3/14	üstād [F] hoca, üstat ü.+ ı 4/12 ü.+ ımñ 4/11
uçra- karşılaşmak u.- p kaldı 4/3	vakt [A] vakit v. 4/15, 4/20 v.+ ide 1/1, 1/2
	ve [A] ve v. 1/3, 1/4, 3/3

yaftur- yaptırmak

y.- madınız 1/16

y.- up éken 2/17

yağış iyi, güzel

y. 1/7, 1/19

y.+ nın 1/4

yaman yaman, kötü

y. 1/4

yan- geri dönmek

y.- ip 1/9, 4/2

yap- yapmak

y.- ınlar 1/19

y.- ip érdim 2/3

y.- ıpdur 1/20

y.- ıpsén 2/2

y.- madın 2/3

yé- yemek

y.- yedurgen 1/3

yene yine, de

y. 3/2

yeñicgi (?)

y. 2/2

yér yer, mahal

y.+ de 1/7

Yergüçe [y.a] Doğu

Türkistan'da bir yer adı olmalı
(?)

Y.+ din 2/1

yığaç ağaç

y. 1/19, 2/2

y.+ lar 1/19

yığaççı marangoz

y. 2/3

y.+ ğa 2/1

y.+ nı 1/21, 2/1

yıĝla- ağlamak

y.- p édi 4/11

yok yok, mevcut değil

y. 2/5, 2/12

y. érdi 1/5

y.+ tur 3/10, 4/6

yurt yurt, memleket

y.+ ıĝa 1/9

yük- ürkmek

y.- üp 3/9, 3/14

zamān [A] zaman, vakit

z. 4/12

zır [F] alt, aşağı, altta

z. bolup 4/12

Sonuç

1. Jarring Koleksiyonu'ndan alınarak üzerinde çalışılan dört sayfalık bu metinde herhangi bir başlık bulunmamakla beraber bu metni *İşan ve Şakirdi Hikâyesi* olarak isimlendirmek mümkündür. Bu metnin dili Geç Dönem Çağatay Türkçesidir.

2. Bu hikâye muhtemelen bir kitabın içinden bir bölüm olmalı. Metnin ilk cümlesinden anlaşıldığına göre bu hikâye, Latife adlı bir kitaptan alınmış bir bölümdür.

3. Metin imla özellikleri bakımından genel olarak Çağatay imla geleneğini yansıtmaktadır. Yani Arapça ve Farsça kelimeler aslına uygun olarak yazılmıştır. Birkaç kelime yazım hatası bulunmaktadır. Bu kelimeler: ایدضتراب (4/19), الاقیدصه (3/20, 4/10) اعزا (4/14). Türkçe kelimelerde ve eklerde ünlüleri göstermek için; elif, vav, he ve ye büyük ölçüde kullanılmıştır.

4. Bu metinde Klasik Dönem Çağataycasında görmediğimiz önemli bir sıfat-fiil ekiyle karşılaşırız: -edurgen. Kéy-edurgen, yé-y-edurgen, iç-edurgen (1/3-4). Bu ekin -e zarf-fiil ekiyle dur- süreklilik fiilinin sununa -ğan / -gen sıfat-fiil ekinin kaynaşmasıyla oluştuğu açıktır. Ancak böyle bir sıfat-fiil eki Eckmann'ın *Çağatayca El Kitabı*'nda geçmemektedir. Ayrıca Rıdvan Öztürk'ün

Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil adlı kitabında da bu eke rastlanmamaktadır. Ancak Volkan Coşkun'un *Özbek Türkçesi Grameri* kitabında Özbekçedeki sıfat-fiiller arasında –edigan, -ydigan, -edirgan ekleri sayılmaktadır (Coşkun 2000: 191). Metnimizde geçen –edurgan ekinin zamanla Özbekçede –edigan veya –edirgen şekline dönüştüğü anlaşılmaktadır.

5. Oğuz Türkçesinde çok yaygın olarak kullanılan *yapmak* fiili Çağatayca metinlerde çoğunlukla -özellikle Klasik Devirde- *gizlemek*, *örtmek* anlamında kullanılmakta nadiren ise *icra etmek*, *gerçekleştirmek* anlamında kullanılmaktadır. Ancak bu metinde bu fiil, 7 defa kullanılmakta ve hepsinde de Oğuz Türkçesindeki gibi *gerçekleştirmek*, *icra etmek*, *imal etmek* anlamlarında kullanılmıştır.

6. Metinde, klasik dönemi içine alan gramer kaynaklarında (Eckmann 2009, Argunşah 2013) bahsedilmeyen bir birleşik zamanlı çekim karşımıza çıkmaktadır: -gen éken, -ğan éken (-miş imiş). Yani öğrenilen geçmiş zamanın rivayeti: tokuğan éken-men (2/21), kitğan éken (3/14), uçurgen éken (2/20).

7. Hikâyenin, ses bilgisi özellikleri bakımından, Klasik Dönem Çağatay Türkçesinin özelliklerinden pek farklı olmadığını söyleyebiliriz. Kalınlık-incelik uyumunda karşımıza çıkan ek uyumsuzluğu aşağı yukarı önceki dönemler gibidir. Düzlük-yuvarlaklık uyumundaki istikrarsızlık yine aynı düzeydedir. Ses değişiminde dikkat çeken bir örnek ise Arapça bir kelime olan **taraf** kelimesinin **tarap** olarak karşımıza çıkmasıdır.

8. Çağatay Türkçesinin dördüncü bir dönemi olarak Geç Dönem Çağatay Türkçesi veya Çağatay-Uygur Türkçesi bir çeşit Özbek Türkçesine ve Yeni Uygur Türkçesine geçiş dönemi olarak kabul edilebilir. Bu dönemin dil özellikleri bazı çalışmaların konusu olmuştur. Bunlardan birisi Abik (2007)'in makalesidir. Bu makalede Sûfî Allahyâr'ın *Sebâtü'l-Âcizin* adlı eseri esas alınmak suretiyle bu geçiş dönemindeki yeni yapılar tespit edilmiştir. Burada belirtilen 21 özelliğe ilave olarak bu döneme ait üç özellik incelediğimiz bu metinde tespit edilmiştir. Bunlar: -*edurgan* sıfat-fiil eki, -*ğan iken* öğrenilen geçmiş zamanın rivayeti ve *yap-* fiilinin Oğuz Türkçesinde olduğu gibi sadece *icra etmek*, *gerçekleştirmek*, *üretmek* anlamlarında kullanılması.

9. Bu dönemin dil özelliklerinin derli toplu tespit edilebilmesi için bu geçiş döneminde yazılan metinlerin yayımlanmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu çerçevede Jarring Koleksiyonu önemli bir imkân oluşturmaktadır.

Kısaltmalar

A: Arapça

F: Farsça

ktp.a: kitap adı

y.a: yer adı

M: Moğolca

k.a: kişi adı

KAYNAKÇA

- Abik, A. D. (2007). Sûfî Allahyâr ve Sebâtü'l-Âcizîn'i: 18. Yüzyıl doğu Türk edebî dilindemahallileşme eğilimleri üzerine. *International Journal Of Central Asian Studies* 11-1: 52-73.

-
- Berbercan, M. T. (2017). İsveç Türkolojisinden iki bilgin: Gustaf Requette ve Gunnar Jarring. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 10, (2017): 42-54.
- Coşkun, V. (2000). *Özbek Türkçesi grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Eckmann, J. (2009). *Çağatayca el kitabı*.(Çev. Günay Karaağaç) İstanbul: Kesit Yayınları.
- Emet, E. (2008). *Doğu Türkistan Uygur ağızları*. Ankara: TDK Yayınları.
- Eraslan, K. (1970). Doğu Türkçesinde ek uyumsuzluğuna dair. *İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi C. XVIII*: 113-124.
- Karaağaç, G. (2013). *Türkçenin ses bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Necipoviç Necip, E. (1995). *Yeni Uygur Türkçesi sözlüğü* (Çev. İklil Kurban). Ankara: TDKYayınları.
- Öztürk, R. (1997). *Uygur ve Özbek Türkçelerinde fiil*. Ankara: TDK Yayınları.
- Rahimi, F. (2019). *Fethali Kaçar'ın Çağatay Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Shaw, R. B. (2014). *Kâşgar ve Yarkend ağızı sözlüğü*. (Çev. Fikret Yıldırım) Ankara: TDK Yayınları.
- Tornvall G. (Çev. Serkan Çakmak). Hoten ve Kaşgardan: Gunnar Jarring ve Jarring Koleksiyonu. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 4 (2014): 103-111.
- Ünlü, S. (2013). *Çağatay Türkçesi sözlüğü*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Üşenmez, E., Boltabayev, S., Tuğlacı, G. (2016). *Özbekçe Türkçe sözlük*. İstanbul.

K: Orijinal metin

رسا وال لار بار بيار كو چدين روز اخون يغاجچي اليب كلدي پادشاه يغاجچي
 ايتي سن بوباي نينك او كزه غدينيچكي يغاج سلب بوشيا پيب سن
 نيمه او چون محكم ياپما ديك ديري يا غاجچي ايتي من محكم ياپيب اريديم
 ديلكار لاي نه ~~نفس~~ بباليب دور انينك او چون اوغري
 بوق سيفه ليب سيفب دور من دا پيچ كناه يوقد يدي پادشاه ايتي
 راست ايت دور بار بيار ديلكار نه تا پينك لار ديب امر قيلدي رسا وال
 لار بار بيار چهار سو كول دين اسلام اخون ديلكار نه اليب باردي پادشاه
 ديلكار غدا يلاب اچيق بر ايتي اي ديلكار سن نيمه كالاي نه نفس سال
 دينك بو اوغري نينك او كزه كا چقيب بوق سيفب دور يدي
 ديلكار پادشاه غدينيچيم قليب ايتي اي پادشاه عالم من لاي ز قلين
 ساليب ايديم بوراچي بورا نه نفس توقوب ايكان انينك او چون
 بو اوغري نينك بو سيفب سينيدور من دا پيچ كناه يوقد يدي پادشاه
 ايتي انداغ بولم راست ايت دور بار بيار بوراچي اليب كلينك لار
 ديب امر قيلدي باز رسا وال لار بار بيار شرفي خانه دين چوار ممت
 بوراچي اليب كلدي پادشاه بوراچي كور وب غضب اچيق بر ايتي اي
 بوراچي سن من دين قورقما دينك موكه بورا نه نفس توقوب سن
 بوباي سن دين الغان بورا نه او كزه سينه يافتور وب ايكان بورا نينك
 نفس ليكي او چون اوغري نينك بوق سيفب سينيدور بوشهر اوغري
 سينر بولما ديمو ديب اري بوراچي ايتي من بورا نه قلين توقوب ايديم
 من بورا توقوب اولتور سام بر كيوترياز كپستر او چوركان ايكان من
 انينك اسمان دا او چخان كبوتر لار يغقار لال اولتور وب توقوغان ايكا
 من انينك او چون منينك بورا ام نفس بولوب قالغان دور يدي

بوباي نينك ايديم
 سين

ر. غ.

پادشاه ایی آری راست ای تادور کبوتر باز کبوتر نه اوچور ماس بوانینک کبوتر
 قارلاماس اردی بینه بونینک بودا نغفس بولماس اردی بار یب کبوتر باز
 نه الیب کلینک لار دیب امری قیلدی ورسا وال لار بار یب صحرادین
 بو کبوتر باز نه الیب کلدی پادشاه غضب بر قارلام کبوتر باز غایتی سه
 بو کبوتر نینک نه نیش قار اوچور دوک سنینک کبوتر لار نینک کاقایلاب بو
 بورا نغفس توغوب بر اوغری نینک پور نینک سینک غسب بولدی
 بو شهر اوغری سیز قالدی دیدی کبوتر باز ایی آری من کبوتر بیم نه
 اوچوما ب ایدیم بر باخش طلیل باز چلیب ایدی منینک کبوتر لار بیم بو
 باخش نینک طیلی بازی نینک اونه دین یوکوب اوچوب کت من دایم
 کنه یوق تور دیدی پادشاه ایی آری راست ایتدور بار یب باخش الیب
 کالینک لار دیب بو یوردی باز ورسا وال لار بار یب توغراق توپه مجله
 دین بهاودین آخون باخش نه الیب کلدی باز پادشاه باخش کالیتی
 سن دو مباق نه چالما س انک بولماسمدی بو کبوتر لار سنینک دو مباق نینک
 نینک آوازی دین یوکوب اوچوب کتکان ایکان بو کبوتر لار نینک اوچوما
 نه غه قایلاب قیلیب بوداچی بودا نغفس توغوب دور نینک اوچون بو
 اوغری اوکنه کا حقیق پوتی سیفلیب سیدور بهان سه سن ایکان
 سن دیب اردی باخش کنه کنه بی نه بوی نغفه الیب شوک تور دی پادشاه
 جلاد لار نه قیچقرب ایی بو باخش نه الیب حقیق دار غه تار نینک لار
 دیب امر قیلدی جلاد لار باخش نه باغلاب دار توپی کاللب باردی لار
 باخش نینک قدی اکیز اردی دار نینک بوی کابرا بر کلدی القیه جلاد
 لار بار یب پادشاه کا عرض قیلدی که باخش دار کا اکیز کلدی بو قایلاغ قیلا

میزدیدی پادشاه ایتی انداغ بولسه کیم نینگ بویسی دارکار است هراهر
 کله شوکشی دارغذاتار نینگ لار دیب امره قیلدی جلاد لار یا نینگ دار
 طریقه/طریقه کتیب بار و رایدی اول ایشان نینگ شاکردی اوچیراب قالد
 جلاد بو آدم کا قایلاب کوردیکه بو آدم دارکانها بیت لایق ایکان جلاد
 لار بو آدم نه توتسته لار بو آدم قورقوب ایتی من نیمه قیلا سیز لار نه
 کناه قیلدیم دیدی جلاد لار ایتی سنینک پیچ کنایه نینگ یوقفور اما
 هراخشه کا اولوم کنایه توختاب ایدی انینگ بویسی اوزون ایکان
 دارکار است کلمادی انینگ اوچون پادشاهی میز بویور دیکه کیم نینگ
 بوی قدی راست کله شول آدم نه انینگ اورنه غدار کاتار نینگ لار
 دیب بویوردی دیدی القیصه بو آدم ایتی بومنینک جنس ایم دورکه
 من اوستادیم نینگ سوزی کا اولنوما دیم دیب خدا غه یغلاب ایدی
 شول زه مان اوستادی آلدی کا جازیر بولوب جلاد نینگ آلدی نه توسته
 ایتی که بو آدم نه نیمه قیلا سیز لار موز قوبوب هر نینگ لار بو آدم سدمول
 اعز اتن دور ورس ایکان بونینگ موافیقیدا من سیز لار که بر آدم کور
 سیقتی دیدی اول وقت جلاد لار دار نینگ توبی کا باردی اول ایشان پوتی
 سین کان اوغری نه کور ووب بو آدم دارغذاتار نینگ ایکان پوتی سیندور
 عیب دار بولوب دور امدی بو آدم دار کاتار نینگ لار دیدی جلاد
 لار بو اوغری نینگ بوین غدار نینگ تاسما سین سالدی بو اوغری
 ایتی در حال بولوب لار منه دار کاتار نینگ لار دیب نهایتی ایضتراب برله
 آلدی دات دی اول وقت جلاد لار ایتی که سن جین نه هراک بولدوک
 موبر آدم اولوم ز کور سه قاجاد ورسن اولوم کانیمه اوچون آلدیرای
 سن دیدی اوغری ایتی منینگ کا خدا تعالی آلهی بولدیکه من سن
 جنت کا پادشاه قیلدیم دیدی من باریب جنت کا پادشاه بولور من

ایلام